

Universal Declaration of Human Rights - Dagbani

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

ZAL'SHENJA NJAN KPAŊSIR' ZOSIMDI NI NANGBAN YINI ANDUNIA TINGBANA SUNSUUNI

LAHABAL' TUULI

Yelimaŋli, behigu kam yi yen mali kɔre ni dariza zaŋ n chaŋ sal' mini o kpee sunsuuni faashee ka be che tab' bɔbbu ni tab' muysubu yirun yirun. Din lan pahi, di bi tu ka bɔliyoli be be nimdi ni. Din nyaana, di bi lan tu ka zab chɔyima ŋan ka alifaani gɔr be be sunsuuni. Yeltɔy' yoya lala n yi dɔysi nam tɔbu, ka bebu kɔŋ tulaale. Sal-nim yi lihiri zem zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni ka zilsigu ni fabila nabigi m-maan pahi nabili be sunsuuni. Asheer tɔysigu ni shaawara ni be sheli, fabila ni yolitem ka ka di beni.

Din ni che ka fukumsi ni muysigu sayim zosimdi ka sokam ti zɔr' n bahiri o sol' la, di tuya ka ti niŋ kookali niŋ ti suhu ni, ka zal' sheŋa ŋankam be litaafi ŋɔ ni daalifaani tabili sokam. Zal' sheŋa din be litaafi ŋɔ ni lan nyela din tɔŋdi aminsi ni zosimdi ka bukaata kam maana.

Tingbana Nangban Yini Layingu sheli be ni bɔli yubɔlig' Yunaitid Neishins la nim zaa dihi nuu gbɔŋ ni ka dama be zaa yuya ni di kpaŋsi zal' sheŋa ŋan zaa nye ŋan kpaŋsir zosimdi ni tɔysigu tingbana sunsuuni. Binnamda Naa yiko puuni, paya bi gari doo, doo mi bi gari paya. Be zaa la yim. Ni dinzuyu be bɔr' ni yeda ni suhupielli be ti sunsuuni, ka ti puha yooi tab' zuyu, ka yelli kam ku nyan ti. Din ni kpaŋsi ka zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni maali sokam buchi, sokam maaimi o nii n karim litaafi ŋɔ ka di kpe o tibili ni venyelinga.

Dinzugu, pumpɔŋɔ,

Jɛnɛral Aɛmbli Layingu ni di

ti sokam lahabali ka dama

ZAL' SHENJA NJAN BE LITAAFI NJO NI NJO NYELA

ŋan ni niŋ tingbana ni sokam alifaani. Sokam, zaŋ n-ti tabli dunia-yili layingu balibu kam zaŋim zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni n-niŋ waazibu, ka bɔ daliri din ni che ka ŋa niŋ bayaana ni achiika: Wulinpuhili, Wulinluhili, Nudirigu, Nuzaa, ni luyulikam. Amaa Zal' sheŋa be ni yu ni ti zaasa kpaŋsi maa n-dii mbɔŋɔ.

N-dam 1

Sal' la sala. Behig' be sokam sanimi, din pa la amii. Suhizɔbo be sokam sani; ka nambɔyɔ beni. Suhubɔhibo mi bi lan kɔŋ yigunaadam kam sani. Dinzuyu dimbɔŋɔ zaa wuhiya ka dama di tu kamaata ka ti zaa yu tab' hali ni ti puuni.

N-yi 2

Zaligu dinkam be litaafi ŋɔ ni nyela din maani yigunaadam bukaata zaŋ n chaŋ behigu polo. Zaligu bi ti soli ni so gahimmi o kpee. Gbampielli ka soli ka o gahim Gbansabilli; doo di biehim paya; so mi di zaŋ o daadiini din par' o n zaŋ bɔbi o taba, o yaa zuyu. So mi di tehi ni o behig' bee o buni bee o dɔyim dahibarka bee o bilichiinsi zuyu o mali yiko din zemdi o kpee bee n zaysir' o.

Din nyaana di ka soli ka so zem o kpee ni o tiŋ viel' zuyu. Nun ya-nim nya suman-tali di pirim ni o ya nyaɣs' zuyu n lihi zem ban na be Soomanji-tali waamaa dabtim ni.

N-ta 3

So di pirim o wɔyiritali zuyu yeli ni o tum tuun sheli din gbarigir' behig' ka zal' sheŋa ŋan be kpe bi ti o yelli. Di veeni ka kookali be sokam sanimi ka fawɔyili kani.

N-nahi 4

Zaligu bi lan n saɣi ni so zaŋ o ygunaadam kpee niŋ o bilaa; dama dabtim daawabu gariya ka di bi pɔra. Dinzuɣu, taali n nye li ni achiika ni nir' kɔhi dabili bee n da o.

N-nu 5

Zaligu bi lan saɣi ni be niŋ so alaka bee fukumsi biɣu din ka albarika di tooni ni di nyaanɔ.

N-yobu 6

Zaŋ n chaŋ dunia-yili ɔɔ bee dunia-yili zaligu polo, soli kani ka be tooi pii kayili ti so, ka pii dɔɣu n ti so. Baŋ veeni nudirigu maa ka veeni nuzaa gba.

N-yopɔin 7

Zaŋ n chaŋ zal' sheŋa ŋan be kundi puuni, yelli din dir' tarima dir' bilchina. Sariya dol' la yelimaŋli, di bi doli ziri.

N-nii 8

Sariya dibu shee, Gbampielli dini ka la di kɔ ka che Gbansabilli dini; dama ti zaa la yigunaadam-nima.

N-wei 9

Zaligu bi saɣi ni yelwums' choɣima zuɣu be niŋim nir' fukumsi, bee n kpeh' o duu, bee n kar o o yaannim tiŋ' ni, o ba-nim tiŋ' ni ka di ka soli.

Pia 10

Zaligu maa lan wuhi ni solibeni ka nir ni bɔ soya n tahi o sariya ben ni di li luyusheli ka zualinsi kani, be yi di o sariya ka di bi tiyi o nini.

Piniyini 11

1. Kootu yi di nir' sariya, n yi kpeh o la sarika, o mali yiko din zabiri oman zuɣu, n bɔr lɔya-nima, ka be zaani o nyaanɔ; ka nayila ŋun gba nyami ka lala nyela ningbuŋ-duyili.

2. Zaligu lan yeli ni di ka soli ka be niŋ nir fitiina ka di lan bi tum m birigi tingban sheli puuni o ni zia maa zal' sheli; bee zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni. Nir yi tum m-birigi zaligu, be darigi' o tibili la zaligu kundi ni buyi ni be niŋim o shem.

Pinaayi 12

Zaligu lan wuhi ni di ka soli, sal-nim zamba puuni, ka be vihi nir' ni be baŋ ashili sheli din nye o dahalali; bee o daaliwumma daashili; bee o yili puuni daashhiya; bee n vihi o washiika sheŋa ŋan nye o dini; bee n bɔ daliri n filim n filim o yoli. Zal sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni ze la sokam nyaanɔ pa yino kɔ nyaanɔ' ka ŋa zeya.

Pinaata 13

1. Zaligu lan wuhi ni sokam mali soli din gamdi o yubu tiŋ ŋan nuu be zal' sheŋa ŋan zali ŋɔ ni.

2. Sokam lan mali yiko din yiri o ya, n duri tiŋduya ka tiligir' o ya na ka taali sheli kani.

Pinaanahi 14

1. Zal' sheŋa ŋan be kpe lan wuhi ni nir mali soli din zaŋdi o nyevili n zɔr tiligira ka tiŋ sheli o ni zɔ n kuli maa nim tayi n deeg' o.

2. Laabida, ŋunkam yi kpuyi napɔŋ lala yi tummi n birigi o tingbɔŋ zal' sheli bee Tingbana zaasa Nangban yini layiŋgu zal' sheli, o nye la o takahi bindi maa, dinzuɣu, o ni va o bini.

Pinaau 15

1. Zaligu din be kpe lan wuhi ni nir' mali yiko din kpehiri omanj zuliya sheli ni o suhu ni gbaai.
2. Di di pirim sheb' bee so suhuyubu zuɣu n mɔŋ so yiko din ni che ka o tooi kali omanj n kpehi zuliya shel' puuni o suhu ni yu.

Pinaayobu 16

1. Zaligu maa lan wuhi ni pay' kam ni doo kam: Kpuŋkpana waamaa Sayayelga mali yiko din kpuyiri bal' sheli o suhu ni yu n namdi zuliya o yaa tariga. Zal' she ŋa din be kpe ni sɔŋdi dɔɔ shem, di sɔŋdi pay' gba la lala.
2. Zaligu lan kpaŋsi yeltɔɣ' sheli. Yeda ni yeda shee, doo mali soli din kpuyiri o suhuyubu paya.
3. Zaligu lan wuh ni doo mini paya n yi layim n nam tun. Ni dinzuɣu, nama dahilibarka puuni, ni be su dɔɔ mini pay' zaami.

Pinaayopɔin 17

1. Nir mali yiko din zaani o dahalali azichi bee n nyar' sheb' pahiri omanj zuɣu ka be kper' wolima ni.
2. Dunia yelwumsa ŋun zuɣu ni ninvuy' yino suhuyubu zuɣu, soli kani ka be ni tooi fa nir' daazia.

Pisaayika 18

Behig' wuhiya ka dama soli kani ka so tooi bɔbi o kpee. Sokam mali soli din tumdi o yubu ka doli adiini sheli din par' o. O suhu yi ti lan je adiini sheli o ni doli maa, o lan mali yiko din loori adiini sheli din ta o yem. Limama-nim mali soli din kpaŋsir' be daadiini ka jemdi Naawuni be daahanƙaya tariga ka taali sheli kani.

Pishiyinika 19

Zaligu lan kpaŋsi ni yigunaadam kam mali yiko din dir' o suhuyubu daalizama, ka di kun o ni bɔr' luyusheli, di yi pa alizan sheli din galim.

Pishi 20

1. Layingu dinkam gbibi maaligu, litaafi ŋɔ kpaŋsir' li ka ze di nyaanɔ.
2. Soli kani ka nir' suhu bi gbaai minti sheli ka so tooi kum o yaa zuɣu muysir' o ni o kpehi di ni.

Pishi-ni-yini 21

1. Zan n chanj tingbɔŋ puuni daalizama ni nye sheŋa zaa, soli kani ka di mɔŋ so di shaawar' sheli, dama zamaatu zaa shaawara n nye li.
2. Tingbɔŋ kam mulichi ni yu sheli, dina n nye waazibu. Be suhuyubu maa ka be maali tumdi tuma.
3. Litaafi ŋɔ lan kpaŋsi ni gbaaibu yi yen gbaai din vootim' vootir' manli n gbaai gbaaibu din ni zan n tum tuma.

Pishi-ni-ayi 22

Zaligu lan kpaŋsi ni sokam mali soli din kuuni o tiŋ zuɣu; dama be zali tingbɔŋ la ni so kam bukaata maani zuɣu. Ni dinzuɣu, tingbɔŋ niima nyela tingbɔŋ zaasa buni, ka di taada kam pa so saandi.

Pishi-ni-ata 23

1. Zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni lan wuhi ni sokam tumdi tuma ka bɔm o suhuyubu tuma din nye din ni sɔŋ o ka sɔŋ o mulichi. Sokam lan mali soli din duhiri o yee ka be nyar' tuun suma tir' o.
2. Nir' woligu bini ni nye sheli, di ka soli ka so tooi mɔŋ o li.
3. Tumtumdi kam veeni ka o dir' wahala ka be yori o la yɔ' sheŋa din ni sayi o mini o mulichi ka fukumsi ti yen ŋmani di gbaairi o la ka be sɔŋ o zaligu ni buysi shem kundi ni.

4. Tingboŋ kam mulichi mali yiko, soŋsim soli zuɣu, din zaani be dintɔli layiŋgu sheli be ni boŋni Siliminsili ni ni Treid Yunions la ka di zabiri be tumtumɔib' zuɣu.

Pishi-ni-anahi 24

Zaligu lan wuhi ni sokam vuhimi o daahaŋkali tariga ka tummi tuma saha, din nyaŋa ka diemmi bee n kperimi kperigu saha.

Pishi-ni-anu 25

1. Zaligu lan wuhi ni be nam behigu la sokam zuɣu. Ni dinzuɣu, sokam mali yiko din boŋi alaafee soya; dama a laa fee n nye binsheɣukam. Sokam lan mali yiko din wolindi puzuri ni sutura zuɣu, ni yili zuɣu, ni dinkam nye din maani ka pahiri behigu. Zaŋ n chaŋ gu-man daashiya mi polo, ni koŋsim doro, gbariginsim, dakolim, kuriginsim ni dunia yili fukumsi kam, zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋo ni soŋdi sokam-mi.

2. Zaŋ n chaŋ bia mini o ma shee, sokam mi ni bia doɣibu to, dinzuɣu, bia kam, sheeje ni ŋun mi o ba zaa, zal' sheŋa naŋ litaafi ŋo ni zani yim ni bia la bia, ni dinzuɣu ban mali ba nim ni kuuni ka gamdi ka tingboŋ nuu pa be zuɣu shem, ban zi be banim gba mali yiko din gamdi lala.

Pishi-ni-ayobu 26

1. Zaligu lan wuhi ni daadam kam mali yiko din boŋindi karɔŋ. Gommanti n su yiko ni be yo sikuru bihi zuɣu ban na piini karɔŋ; ka na bi karim n chaŋ katiŋa la, zaa zuɣu. Talahi n nye li ni sokam tohi o bia sikuru. Tuun baŋsim sikuru-nim bi koŋ tiŋ kam puuni din dolisir' ban zuɣuri goŋ' ne n-ne la, ka be karindi n baŋdi venyeŋga.

2. Zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋo ni yeliya, ni di veeni ka baŋsim kam pahiri nir' la ninneesim, ka wuhiri bihi jilima ni suzuda ni behigu ni yurlim soya ni nye sheŋa; ka ti wumdi kpamb' yeligu, ka suɣulo be sokam sani ka toɣigu be dunia-yili zuliya kam sunsuuni; ni Musulim-nim ni Yisa Nyaanolib' ni chefirnim sunsuuni, ka Tingbana Nangban Yini Layiŋgu la nia kam pali.

3. Ba-nim ni ma-nim mali yiko din piiri karɔŋbaŋsim sheli be suhu ni yu ni be bihi karim. Zal' sheŋa ŋan be kpe wuhiya ni bihi ba-nim ni be ma-nim yubu la ka zaligu ŋo kpaŋsi n nyaŋ binsheɣukam.

Pishi-ni-ayopɔin 27

1. Nunkam suhu yu ni o kpaŋsi o kali soya bee o diem diem sheli, bee o wa wa sheli, bee o doli ninneesim so' sheli, soli beni ka di lan tooi niŋ o yubu ka taali kani.

2. Nunkam kpaŋsir' oman zaŋ n chaŋ baŋsim polo, ni nunkam lan kpaŋdi oman zaŋ n chaŋ o nya alifaani, soli kani ka so tooi gu di lan soli zaŋ n chaŋ o yubu maa polo.

Pihita-ayi-ka 28

Zal' sheŋa nankam be litaafi bil' ŋo ni nyela ti zaasa fali, dinzuɣu sokam ni tooi nyu bara n bahi ŋa.

Pihita-yini-ka 29

1. Bobigu shee, sokam mal' la o soli din kpaŋsir' o ka soŋd' o, ka o bebu mali danŋo.

2. Soli kani ka so tooi yeli ni o yu oman n-ti yayi. Yelli yi zani, ka be yen vihi yelli maa, zaligu ni zali shem ka di ti soli ni di doli, n yuli maali yelli maa ka di ta sokam yem.

3. Di ka soli ka so tooi gbaai gbaaibu ka o gbaaibu maa taɣi Yunaitid Neishins bee Tingbana Nangban Yini Layiŋgu ni buɣsi shem litaafi bil' ŋo ni.

Pihita 30

Ni di ti sokam lahabali ka dama be bi zali zal' sheŋa ŋan be kpe ŋo la nin yino ko suɣu, sokam zuɣu ka be zali ŋa. Dinzuɣu, zal' sheŋa ŋan be kpe maa ka bibielim soya zuɣu, bee tingboŋ soli zuɣu. Dinzuɣu sokam luyim tibili venyeŋga n wum ka di chib' o.